

КОНЦЕПТУАЛЬНО-АНАЛІТИЧНІ МОДЕЛІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Розкрито та обґрунтовано ключові положення стратегічного управління реструктуризацією підприємств у контексті формалізації оптимальної для України концептуально-аналітичної моделі їхнього запровадження у практику господарювання з урахуванням: а) вимог до розбудови в державі економіки інноваційно-інформаційного типу; б) рівня розвиненості стратегічного потенціалу промисловості у кожному регіоні; в) відмінностей соціально-економічного розвитку регіональних соціально-економічних систем. Визначено сім конститутивно-ключових напрямів реструктуризації підприємств, репрезентовано важелі їхньої реалізації за використання методу математичної логіки, за чим формалізовано адекватну реальним процесам концептуально-аналітичну модель стратегічного управління реструктуризацією виробничо-економічних систем в умовах ресурсних обмежень.

Ключові слова: система стратегічного управління реструктуризацією підприємства; цільові функціонали.

Постановка проблеми. Слід визнати, що задля деталізації та розкриття сутності та складу заходів оптимальної для України політики реструктуризації реального сектору економіки необхідно чітко визначити імовірнісні зміни основних структурно-динамічних показників промислового виробництва, які відбудуться під час реалізації певного типу стратегії управління цими процесами. Відповідно до цього, характер і темпи інноваційно-інформаційного оновлення промислового виробництва мають враховувати сучасний досвід його запровадження в межах кожної регіональної соціально-економічної системи держави. Останнє і передбачає, у першу чергу, розмежування й поглиблення дефініційного визначення категоріального поля теорії стратегічного управління: а) розвитком промисловості у цілому з урахуванням вимог до підвищення її енергоефективності та екологічної безпеки [1–3]; б) реструктуризацією реального сектору регіональної економіки, зокрема [4, 5]; в) ефективністю функціонування виробничо-економічних систем за рахунок залучення до техніко-технологічних, виробничих, зовнішньоекономічних та системно-універсальних процесів і повного освоєння їхнього інтелектуального потенціалу [6, 7]. Результативність провадження економіко-статистичного аналізу та застосування прогностичних і діагностичних методів наукового пізнання забезпечить розробку оптимальної для України концептуально-аналітичної моделі стратегічного управління реструктуризацією підприємств із урахуванням регіонального рівня розвиненості як стратегічного потенціалу промисловості у цілому, так і масштабів розвиненості стратегічного потенціалу, зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті розв'язання завдань щодо побудови різної природи концептуально-аналітичних моделей стратегічного управління задля забезпечення цілеорієнтованих структурно-динамічних зрушень в реальному секторі, підкреслимо, що теоретичним і прикладним аспектам цільової модернізації, реформування, оновлення та інжинірингу виробничо-господарських процесів присвячено низку наукових праць: О.М. Алімова, О.І. Амоші, С.І. Бандура, В.М. Геєця, Б.М. Данилишина, Л.В. Дейнеко, Л.М. Кузьменко, В.В. Микитенко та ін. (методологічні основи їхніх розробок приведено й обґрунтовано у роботах [8–10]). Однак, віддаючи належне теоретичній і практичній цінності попередніх наукових здобутків, існує гостра потреба у проведенні системного дослідження проблем конструювання оптимальної для України системи стратегічного управління реструктуризацією підприємств на засадах формалізації адекватних концептуально-аналітичних моделей інноваційно-інформаційного типу.

Формування цілей статті – є розробка та обґрунтування методологічних і методичних засад формалізації математичної структурно-логічної форми оригінальної концептуально-аналітичної моделі стратегічного управління реструктуризацією підприємств в Україні, реалізованих на основі впровадження системно-універсальних методів репрезентації спрямованості, цільової

орієнтації і результативності реалізації дії відповідного типу організаційно-економічного механізму в межах сучасної системи стратегічного управління реструктуризацією промисловості в регіонах держави.

Викладення основного матеріалу. Безсумнівно, є визнати, що розкривши цілі сучасної політики реструктуризації з урахуванням імовірності адаптації її домінант як до генерування ознак збалансованості функціонування підприємства, так і промисловості у цілому, можна отримати реальну оцінку структурно-динамічних зрушень в межах виробничо-економічної системи. Поряд із цим, необхідно: а) сформулювати підвищені вимоги до їхнього інноваційного розвитку, що вимагатиме розробки і запровадження у практику вдосконалених технологій управління реструктуризацією підприємств (ВТУ_{рп}) (їхній перелік та змістовні характеристики деталізовано у працях [11–13]); б) побудувати удосконалену систему стратегічного управління реструктуризацією підприємств ССУ_{рп} із специфічною структурою (відповідно до масштабів розвиненості стратегічного потенціалу регіону) та визначеними цільовими функціоналами адекватного оновлення.

Зазначене сприятиме пошуку і розробці ефективних проєктів, а також добору дієвих власників суб'єктів господарювання, здатних внести реальний капітал у модернізацію виробництва на інноваційній основі. При цьому запровадження у практику формалізованої ССУ_{рп} дозволить не лише зорієнтувати модернізаційну діяльність виробничо-економічних систем на задоволення потреб ринку, а й узгодити інтереси суб'єктів управління різного рівня. І, останнє, що слід підтвердити: запровадження удосконаленого типу ССУ_{рп} об'єднає в одне ціле результати діяльності і витрати на провадження трансформаційних змін, забезпечуючи процеси реструктуризації відповідним обсягом наявного стратегічного потенціалу (СП) підприємства з розмежуванням і перерозподілом за потребою факторних, матеріальних та глобальних потенціалів і, відповідно, потенціалів системно-універсального функціонування [8].

Рис. 1. Взаємозалежність і взаємозв'язок ключових напрямів реструктуризації за ключовими об'єктами докладання зусиль

Таким чином, засвідчимо: приведені економіко-статистичні викладки щодо доцільності розроблення і запровадження ВТУ_{рп} (надалі, за результатами дослідження автора статті [14] – процесно-алокаційна технологія управління) забезпечить зменшення питомих витрат (усіх видів ресурсів), залучення наявних резервів та інноваційних можливостей задля як підвищення рівня економічної безпеки, так і досягнення необхідних вимірів структурно-динамічних змін. У цій відповідності, можна підтвердити доцільність концентрації зусиль суб'єктів управління підприємством за сімома об'єктами – напрямками реструктуризації (рис. 1). Зазначене відображено на рисунку 1 задля визначення найбільш вагомих засобів впливу та складу регуляторів політики реструктуризації в межах реального сектору економіки України. Оскільки саме розмежування спрямованості та залучення стратегічного потенціалу виробничо-економічних систем дозволить забезпечити результативність технологіям стратегічного управління реструктуризацією в умовах ресурсних обмежень.

При цьому можна виокремити першочергові завдання провадження дій з оперативної реструктуризації, ними визначено: 1) покращення поточних результатів діяльності; 2) забезпечення ліквідності; 3) удосконалення системи управління виробництвом та генерування системних ознак до сталого розвитку як певного підприємства, так і промисловості в регіоні у цілому.

Як відомо, до різноспрямованих заходів реструктуризації стратегічного рівня належать техніко-технологічні упровадження прогресивних технологій, модернізацію виробництва, поліпшення умов праці, підвищення екологічної безпеки виробництва і виробничі, до яких прираховано: нарощення обсягу промислового виробництва та освоєння нових видів продукції; диверсифікацію комерційної та ресурсно-функціональної діяльності підприємств; підвищення конкурентоспроможності; економію та раціоналізацію ресурсних витрат; підвищення інвестиційної та інноваційної привабливості тощо.

Проте, наразі, дані, які репрезентують структурно-динамічні зрушення у промисловості України, свідчать про різке сповільнення темпів приросту обсягу реалізованої промислової продукції. Тому можна посвідчити, що станом на 01.01.2013 р. структура національної промисловості залишається енерго- й ресурсо-ємною (рис. 2).

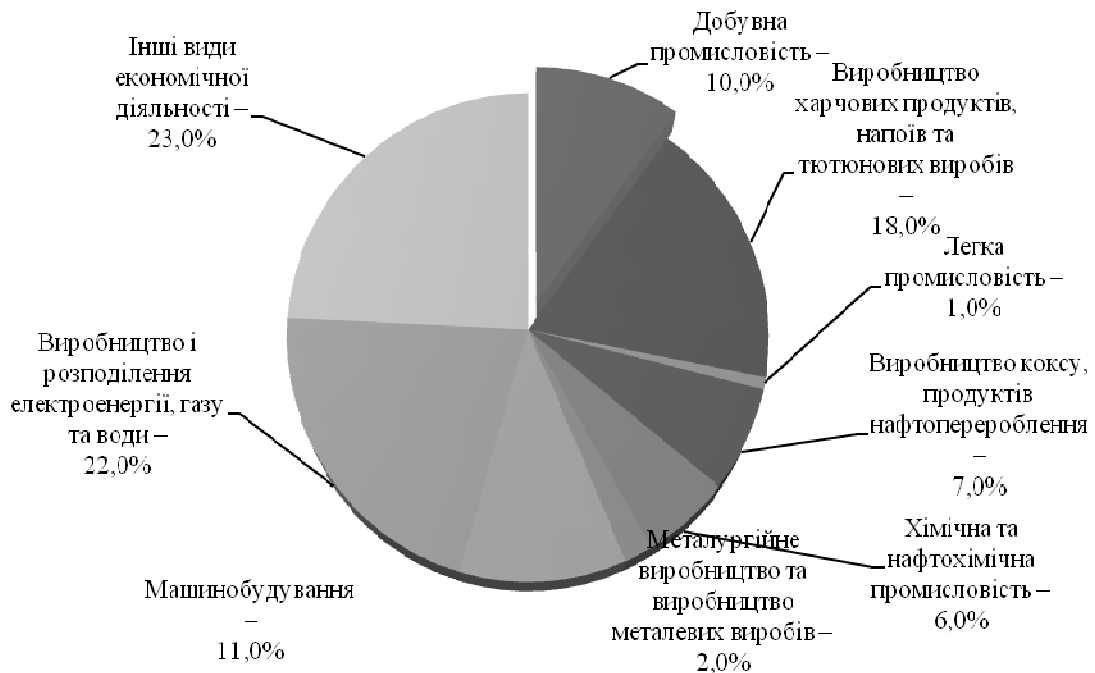

Рис. 2. Сучасна структура української промисловості (станом на 01.01.2013 р.)

Поряд із вказаним, визнано, що найбільше падіння було зафіксоване в металургійному (-65,5 %) та машинобудівному (-64,4 %) видах економічної діяльності, що пояснюється, передусім, їхньою експорторієнтованістю реалізації виробничо-господарської діяльності.

Признаємо, що найменш вразливими видами діяльності на сучасному етапі розвитку промисловості України виявилися харчова промисловість (-1,6 %), а також виробництво і розподілення електроенергії, газу та води (-4,8 %) оскільки, їхнє споживання є відносно стабільним і не залежить від світових кон'юнктурних коливань. Варто зазначити, що протягом 2011–2012 рр. ситуація частково стабілізувалася, однак, наразі (у 2014 р.), спостерігається суттєве зменшення темпів зростання показників (можна підтвердити суттєве їх падіння) у всіх галузях національного господарства. Так, наприклад, порівнюючи статистику першого півріччя 2014 р. із аналогічним періодом 2013 р., визнаємо суттєвий спад у: будівництві – до 8,9 %; машинобудуванні – 18,0 %; автомобілебудуванні – 32,5 %; хімічній промисловості – 14,0 %; металургії – 8,7 %.

При цьому товарообіг скоротився на 10,5 % із зростанням інфляції на 11,6 % та державного боргу на 34,0 %.

Звідси, сформулюємо питання щодо потреби формалізації параметрів концептуально-аналітичної моделі стратегічного управління реструктуризацією підприємств в Україні, що дозволить усунути ознаки неорганізованості в їхніх межах.

Іншими словами – існує необхідність щодо сформування певної сукупності інноваційно-інформаційних ознак до забезпечення надійності та збалансованості функціонування виробничо-економічних систем в регіоні, що при їхньому залученні уможливають цілеорієнтований інноваційний розвиток.

Так, наприклад, побудована автором статті модель вигляду (1), відображає імовірність розв'язання науково-прикладного завдання щодо реалізації дії організаційно-економічного механізму стратегічного

управління реструктуризацією підприємств із урахуванням масштабів розвиненості промисловості у певному регіоні ($OEM_{СУРПР}$). Її нами формалізовано з таких елементів:

- $CCY_{РПР}$ – система стратегічного управління реструктуризацією підприємства, що функціонує в межах певного регіону чи регіонального промислового комплексу держави, до якої залучено сім цільових функціоналів, а саме:

$$OEM_{СУРПР} = CCY_{РПР} \{ \{A, B, C, D, K, m, r\} N^7 \cup \{R_B \wedge R_3\} HE^3 \} \cap \cap \left(CDZ_{13} \cup \{R_{ПУРП}\} : \rightarrow \left\{ D \left(U^{1-6}, B^{7-11}, I^{12-\frac{15}{1}} \right) \right\} \right) \cap \frac{df^7}{dQ} \cup \quad (1)$$

$$U[MEM_{РПР}] \stackrel{R}{\Leftrightarrow} S_{OEM} \Leftrightarrow M\Phi P_{CCPP} \cup M\Phi P_{CCPP} \Leftrightarrow M\Phi P_{CCPD}$$

- ущільнення виробничо-господарських, суспільно-політичних, еколого-економічних та техніко-технологічних зв'язків (a) між суміжними підприємствами, галузями та виробництвами;

- раціоналізації освоєння природоресурсних (матеріальних), системно-універсальних, глобальних і факторних потенціалів (b) суміжних підприємств, виробництв чи галузей;

- підвищення інноваційної здатності та нарощення когнітивно-інформаційного забезпечення на підприємстві (c);

- удосконалення підсистем регулювання, координації та взаємодії між підприємствами (міжгалузевої та міжрегіональної) (d);

- оптимізації підсистеми контролювання і коригування (k);

- забезпечення об'єктивності інформаційно-методичної бази (m);

- регенерації та консолідації діяльності суб'єктів управління (r).

- R – мультиплікативні ефекти (внутрішні та зовнішні) за трьома рівнями стратегічного управління реструктуризацією в межах національної економіки (HE): державним, регіональним, місцевим;

- CDZ_{13} – структурно-динамічні зрушення на підприємстві, що оцінено за тринадцятьма показниками (інтегральними);

- $R_{ПСРР}$ – інверсійний зв'язок між ключовими параметрами потенціалу сталого розвитку регіону, що реалізується за алгоритмом замкненої природи за трьома фазами його відтворення у п'ятнадцять етапів;

- $MEM_{РПР}$ – оптимальна для України макроекономічна модель реструктуризації підприємств в регіонах держави, що забезпечує високий рівень результативності організаційно-економічного механізму (S_{OEM}), який інкорпорується до загального механізму формування і реалізації Стратегії соціально-економічного розвитку регіону ($M\Phi P_{CCPP}$) та Стратегії забезпечення сталого розвитку певного регіону ($M\Phi P_{CCPP}$) і, відповідно, до механізму формування і реалізації Стратегії забезпечення сталого розвитку держави ($M\Phi P_{CCPD}$).

Тоді слід визнати об'єктивним і таке: не завжди забезпечення операційних процесів дозволить функціонувати підприємству як виробничо-економічній системі інноваційно-інформаційного типу. Оскільки можна привести декілька доказів щодо доцільності проведення активної реструктуризації, які виходять із наступних тверджень: а) неорганізовані/розбалансовані підприємства складаються також із певної кількості елементів; б) складові, частини та елементи в межах неорганізованих/розбалансованих підприємств теж пов'язані між собою; в) зв'язок між елементами цих підприємств створює виразні компоненти у формі сукупності з певною конфігурацією; г) в неорганізованому підприємстві теж існує зв'язок між його елементами, отже, можуть проявлятися певні інноваційно-інформаційні закономірності і, як наслідок, виникати часовий або просторовий порядок (проте такий, що не обумовлює/не уможливорює досягнення цілеорієнтованого розвитку).

У цій відповідності, певним чином підсумовуючи наведені вище викладки, зробимо такий висновок:

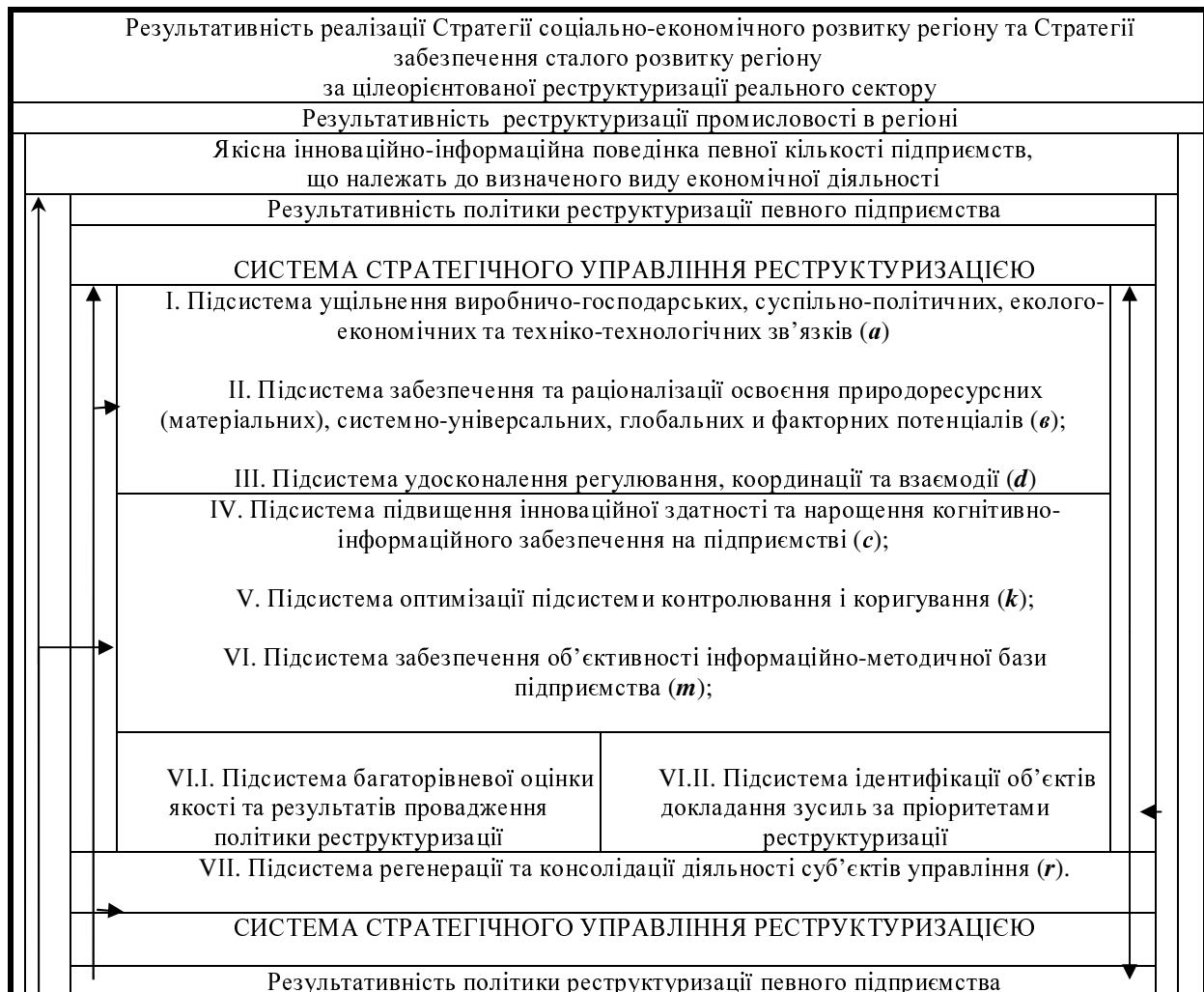
усі сукупності, що репрезентують себе як підприємства, в межах операційної системи яких створено цілісні взаємозв'язки між ключовими компонентами – є системами (тобто, будь-яке підприємство, навіть, із деструктивними ознаками, розбалансоване і з відсутністю здатності до надійності функціонування можна визнати виробничо-економічними системами). При цьому можна запропонувати до наукового обігу поняття такої ознаки як «системність реструктуризації». Однак це не загальна властивість певного підприємства, а лише спосіб усунення розбалансованості функціонування та світосприйняття в його межах інноваційно-інформаційних зрушень.

Протиставити зазначеному вище можна лише визначення, які приведені у наступній послідовності: а) системність реструктуризації – це властивість, яка, значною мірою, характерна для сукупності об'єктів; б) будь-яка сукупність – це система, але не цілісність, що характеризує результативність реалізації певної природи політики; в) хаотичність поведінки характеризує ознаки функціонування підприємства, проте з елементарними/недієвими формами зв'язків та з невизначеними інноваційно-

інформаційними закономірностями, які грають роль фону/шуму для інших підприємств порівняно з вищими формами результативності реалізації політики реструктуризації. Звідси, враховуючи репрезентовані в моделі (1) взаємозв'язки та виокремлені цільові функціонали (у кількості семи), пропонуємо структурно-логічну схему побудови системи стратегічного управління реструктуризацією підприємства (архітектуру – на рис. 3) в контексті розв'язання науково-прикладного завдання не лише щодо забезпечення високої результативності реалізації політики реструктуризації. Можна визнати, що запровадження у практику господарювання наведеної на рисунку 3 архітектури дозволить досягти дієвості детермінантам як визначної для певного регіону Стратегії соціально-економічного розвитку, так і Стратегії забезпечення сталого розвитку в умовах ресурсних обмежень.

Висновки. Таким чином, задля забезпечення результативності реалізації цільових функціоналів системи стратегічного управління реструктуризацією підприємства, а в її межах семи підсистем, що забезпечують активізацію його інноваційно-інформаційного розвитку, слід, крім виконання корелянтами базових функцій із «планування», «організування», «контролювання», зосередитися, у першу чергу, на виконанні діяльності за такими цільовими функціями:

- ущільнення виробничо-господарських, суспільно-політичних, еколого-економічних та техніко-технологічних зв'язків;
- раціоналізації освоєння природоресурсних (матеріальних), системно-універсальних, глобальних і факторних потенціалів;
- підвищення інноваційної здатності та нарощення когнітивно-інформаційного забезпечення на підприємстві;
- удосконалення підсистем регулювання, координації та взаємодії між підприємствами (міжгалузевої та міжрегіональної);
- оптимізації підсистеми контролювання і коригування;
- забезпечення об'єктивності інформаційно-методичної бази;
- регенерації та консолідації діяльності суб'єктів управління.

Система стратегічного управління реструктуризацією окремої галузі, в межах якої функціонує підприємство
Якісна інноваційно-інформаційна поведінка окремої галузі, в межах якої функціонує ПП
Якісна інноваційно-інформаційна поведінка певної кількості галузей, що належать до визначеного виду економічної діяльності, який функціонує в межах окремого регіону
Результативність реструктуризації промисловості в регіоні
Результативність реалізації Стратегії соціально-економічного розвитку регіону та Стратегії забезпечення сталого розвитку регіону

Рис. 3. Побудова структури системи стратегічного управління реструктуризацією підприємств

При цьому реалізація останньої передбачає: розбудову «силового поля» локалізації зусиль суб'єктів управління для суттєвого коригування діяльності з провадження політики реструктуризації на підприємстві, яка і уможливує підвищення результативності реалізації інноваційної моделі розвитку певного підприємства, а також «пряме і опосередковане» цілеспрямоване стимулювання/коригування/регулювання інноваційної діяльності з залученням різних засобів і форм активізації модернізаційних процесів. Оскільки саме провадження приведеної вище на рисунку 3 сукупності цільових функцій – у вигляді замкненого циклу – відтворюватиме результативність або наслідки провадження процедур і заходів з забезпечення системності, збалансованості та надійності функціонування виробничо-економічної системи з метою набуття нею вимірів, які відповідатимуть інноваційно-інформаційним здатностям до сталого розвитку.

Список використаної літератури:

1. *Геєць В.М.* Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку : монографія / *В.М. Геєць* ; під ред. В.М. Геєця. – К. : Ін-т економічного прогнозування НАН України ; Фенікс, 2003. – 325 с.
2. *Коробко Б.П.* Енергетика та сталий розвиток : інформаційний метод. посібник для українських ЗМІ / *Б.П. Коробко*. – Київ. – 2007. – 44 с.
3. *Кузьменко Г.Г.* Розроблення комплексу реструктуризаційних заходів по реалізації політики сталого розвитку України та високої енергоефективності промислового виробництва / *Г.Г. Кузьменко, Л.В. Сахневич* // Збірник матеріалів міжнар. наук.-прак. конфер.: «Україна – Польща – ЄС: сучасний стан та перспективи» : зб. матер. міжнар. наук.-практ. конфер. / ред. д.е.н. Г.Г. Савіна (м. Ополе). – Ополе : ХНТУ МОН України та Опольський університет ; Вид-во ПП Вишемирський В.С., 2010. – 288 с.
4. *Микитенко В.В.* Технології управління реструктуризацією промисловості та стратегічним потенціалом України / *В.В. Микитенко, О.М. Алімов* // Електронний фаховий журнал ДУ ІЕП НАНУ, Національне господарство України: теорія та практика управління, Електронне наукове фахове видання 2011. – № 1 (1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/NacGosp/2011/Alimov_Mikitenko.pdf.
5. *Чуприна М.О.* Використання іманентної особливості потенціалу соціально-економічних та організаційних змін в контексті реструктуризації підприємств : монографія / *М.О. Чуприна* // Формування потенціалу соціально-економічних та організаційних змін ; за заг. ред. І.А. Ігнат'євої, В.В. Микитенко. – К. : РВПС України НАН України і КНУТД МОНмолодьспорту України ; Вид-во ПП Вишемирський В.С., 2010. – 694 с.
6. *Ладонько Л.С.* Економічне прогнозування та розробка політики макроекономічного регулювання загальноекономічного прискорення у промисловості України / *Л.С. Ладонько., О.О. Прохода* // зб. мат. міжн. наук.-практ. конф. «Україна – Польща – ЄС: сучасний стан та перспективи», м. Ополе, Польща. – Херсон : Вид-во ПП Вишемирський, 2010. – С. 299–316.
7. *Стефаненко-Шутик А.П.* Моделювання розвитку інтелектуального потенціалу виробничо-економічних систем: критерії, оцінка та прогноз / *А.П. Стефаненко-Шутик, Л.В. Сахневич* // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : збірник фахових наукових праць : Випуск 31. – Київ : НАУ МОНмолодьспорту України, 2011. – 222 с.
8. *Алімов О.М.* Стратегічний потенціал – сукупні можливості національної економіки по досягненню цілей збалансованого розвитку / *В.В. Микитенко, О.М. Алімов* // Продуктивні сили України : науково-теоретичний економічний журнал. – К. : РВПС України НАН України, 2006. – № 1. – С. 135–151.
9. *Данилишин Б.М.* Макросистемна еволюція української економіки : монографія / *Б.М. Данилишин, В.В. Микитенко*. – У 2 т. – Т. 2. – К. : РВПС України НАН України ; Вид-во ЗАТ «Нічлава», 2008. – 210 с.

10. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку : монографія / *В.М. Гєєць, Ю.В. Кіндзерський, В.В. Микитенко, М.М. Якубовський та ін.* ; за ред. канд. екон. наук *Ю.В. Кінзерського*; НАН України ; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – К. : Вид-во ІЕП НАН України, 2009. – 928 с.
11. *Мельник В.П.* Інноваційний ресурс господарського розвитку промисловості : монографія / *К.Л. Бондар, Т.І. Дерев'якін, В.П. Мельник, В.В. Микитенко та ін.* / за ред. *В.П. Мельника*. – К. : Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. – 363 с.
12. *Кузьменко Г.Г.* Засоби та технології макроекономічного регулювання інноваційного розвитку виробничо-економічних систем у промисловості / *Г.Г. Кузьменко, Л.В. Сахневич* // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Соціальні аспекти розвитку регіонів України», 2010. – 220 с.
13. *Худолей В.Ю.* Організаційно-економічна палітра сучасних умов варіативності трансформаційних змін в межах національної промисловості / *В.В. Микитенко, В.Ю. Худолей* // Вісник МНТУ: Серія: Економічні науки : зб. наук. пр. – Київ : Вид-во МНТУ МОНмолодьспорту України, 2012, – № 3 (7). – С. 5–16.
14. *Белова А.І.* Вплив реструктуризації на ефективність промислових підприємств в контексті регіонального розвитку / *А.І. Белова* // Ефективна економіка: науково-практичний журнал, 2013. – № 7. – Дніпропетровський державний аграрний університет МОН України, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2163&p=1>.

БЄЛОВА Алла Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Академія муніципального управління МОН України.

Наукові інтереси:

– модернізація реального сектору регіональної економіки.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2014.